

НАВУКОВАЯ ХРОНІКА

Навуковыя канферэнцыі

З 29 па 30 лістапада 2003 г. у Любліне (Польшча) адбылася міжнародная навуковая канферэнцыя “**Арцыбіскуп Язафат Кунцэвіч – іерарх Рэчы Паспалітай многіх нароў**”. Форум прыйшоў падзнакам 380-й гадавіны пакутніцкай смерці беларускага святога. Арганізатарамі канферэнцыі былі Сакратарыят апостальскага візытатара для грэка-католікаў Беларусі, Камісія польска-украінскіх культурных сувязяў, аддзяленне Польскай Акадэміі навук у Любліне, катэдры Люблінскага каталіцкага ўніверситету.

На адкрыцці з прывітальнym словам выступілі іерархгрэка-каталіцкай царквы ў Польшчы мітрапаліт арцыбіскуп Ян Мартыняк і прафесар Міхал Лесюў. Апошні ў прыватнасці адзначыў, што асоба святога Язафата была ды ёсьць асобай цементуючай народы. Гэтак праз 8 гадоў пасля кананізацыі пакутніка расейскі царызм правёў апошні сілавы штурм па ліквідацыі грэка-каталіцкай царквы (1875). Тады адзінай інтэгральнай ідэяй, што супрацьстаяла ўсходняму імперыялізму для беларусаў ды ўкраінцаў была ідэя Язафата: “Адзінай веры ды дзяржавы”. Прафесар падкрэсліў актуальнасць гэтай ідэі. Апостальскі візытатар для грэка-католікаў Беларусі архімандрит Сяргей Гаек адзначыў жыццёвасць справы пакутніка, ды перашкоды, якіх цяперашняя Беларусь мусіць пазбыцца ідуучы шляхам да святасці ды чалавечнасці. Комплекс варожасці, сферыкаваны расейскай ідэалагічнай машынай, праяўляеца і сёння. У вёсцы Шуміліна пад час перарэгістрацыі рымска-каталіцкай парафіі св. Язафата свецкія ўлады недазволілі прыхажанам ушанаваць імя святога, чым груба парушылі права вернікаў. Прэз амаль дзвесце пяцьдзесят гадоў пасля гвалтоўнага скасавання грэка-каталіцтва ў Беларусі святы Язафат надалей усяляе вусціш для тых, хто прагнє раз'яднаць ды адвясці людства Божае ад шляху святасці да единасці.

Айцец-прафесар Ежы Палуцкі, дэкан факультету тэалогіі Люблінскага каталіцкага ўніверсітэту, заўважыў, што хоць народы, што насялялі коліс Рэч Паспалітую, цяпер маюць свае асобныя гаспадарствы, але ж прадбачнасць Божая адраджае грэка-каталіцтва на іх землях: бо “*untas durant*” – задзіночанне трывае (лац.).

Падчас сесійных паседжанняў выступалі з дакладамі польскія навуковуцы праф. Вітольд Колбук, праф. Караль Кляўза (абодва з Любліну), др Тамаш Кемпа (Торунь), праф. Святланы Марозава (Гародня), Міхась Баўтовіч (Полацак). Вітольд Колбук у рефераце “Жыццё і дзейнасць арцыбіскупа Язафата Кунцэвіча на фоне эпохі” засяродзіў увагу на супярэчлівасці постасці Язафата на фоне гаспадарчых пераменаў у жыцціліцьвінаў у 16 ст.

На думку выступоўцы, Язафат быў найбольш удалай асобай па навяртанню праваслаўных, бо меў бяспрэчную рэпутацыю манаха-аскета. А проч таго яго дзяцінства прайшло ва Уладвімеры-Валынскім, дзе пражывала шмат розныхнародаў. Акрамя ліцьвінаў – жыды, армяне, немцы і нават італьянцы. Гэта была адпаведнае месца для нараджэння сапраўднай гуманнасці ды талеранцыі да іншаверцаў. Навуковец рэзюмаваў, што святы Язафат прычыніўся да цементавання рознаэтнічнага гаспадарства там, дзе дзяржаўныя інстытуты былі няздольныя гэта зрабіць.

Караль Кляўза ў дакладзе “Тэалогія пакутніцтва ў выбранных абразах святога Язафата” адзначыў, што культ мучанікаў адлюстроўвае пасхальную рэчаіснасць. У абразахсвятога Язафата выяўляеца ідэал: быць сведкам Хрыста. Але для гэтага трэба “увайсці ў рэчаіснасць Збаўцы”. Для святога гэта значыць штодня ваяваць з сваімі slabасцямі. Язафат, паводле выступоўцы, напісаў уласны абраз. Сёння тэалёгія пакутніцтва збліжае два напрамкі хрысціянства: “Кроў арцыбіскупа была праліта на Віцебскую зямлю згодна словам “Каб усе былі адно!”

Тамаш Кемпа у сваім выступе (“Ці прынесла пакутніцкая смерць Язафата Кунцэвіча развіццё ўніяцкага царквы ў Полацкай архідыяцэзіі?”) сцвярджаў няўнікнёнасць лёсу св. Язафата, яго пакутніцкай смерці. Смерць Язафата нібыта не аказала вялікага ўплыву на лёс уніі. Нельга пагадзіцца з гэтым тэзісам. Каля ўзяць блізкую гісторычную перспектыву, то ў пэўным сэнсе смерць Язафата нарадзіла асобу Мялеція Сматрыцкага, які стаў аполягетам грэка-каталикства. У далёкай перспектыве – вернікамі “паўсюднай апостальскай царквы” на момант яе гвалтоўнага скасавання стала амаль 4/5 усяго насельніцтва Беларусі.

Святлана Марозава зрабіла агляд беларускай гісторыографіі па праблеме грэка-каталикства наогул і асобы Кунцэвіча (“Язафат Кунцэвіч у беларускай гісторыографіі”). Вывучэнне уніі праходзіла на глебе супраціўных аргументаў ахойнай гісторыографіі з аднаго боку ды эмігранцкай з другога. Скасаванне грэка-каталикской царквы перапыніла паступальны ход фармавання беларускай нацыі ды значна яе замарудзіла. Савецкая гісторычная наука развязвалася ў рэчышчы негатыўнай ацэнкі дзеянасці грэка-каталикской царквы, св. Язафата іучы ў фарватары ранейшых “ахоўных” штампаў, якім традыцыйна паслугоўвалася праваслаўная думка. Адметнасцю было хіба толькі прызнанне за уніяцтвам моцнага ўплыву на фармаванье нацыянальной культуры беларусаў. Сёння нам трэба ісці шляхам адкрыцця для публікі праўды пра уніяцтва, пра Язафата Кунцэвіча.

Міхась Баўтовіч закрунуў пытнанне фальсіфікацыі расейскімі чыноўнікамі эпісталалярнай спадчыны св. Язафата з мэтаю яго ачарнення (“З доследаў над эпісталаграфіяй арцыбіскупа Язафата Кунцэвіча”). Ён выказаў

думку пра неабходнасць крытычнага даследваньня матэрыялаў, што датычаць асобы святога.

Пасля выступаў адбылася дыскусія на тэму “Актуальнасць чыну й постаці св. Язафата?” Праводзіў яе прафесар Міхал Лэсюў з удзелам навукоўцаў з Польшчы, Украіны ды Беларусі.

Вітаўт Парфёненка(Гародня)

На працягу многіх дзесяцігоддзяў у савецкай гісторыографіі надавалася шмат увагі пытанням сацыяльна-еканамічнага, грамадска-палітычнага і нацыянальна-культурнага жыцця Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі ў 1920 – 30-я гг. Не страціў свайго значэння гэтыя праблемы ў нацыянальных гісторычных школах і на сучасным этапе. Гэта засведчыла міжнародная навуковая канферэнцыя “**Поліякі, украінцы, беларусы, літоўцы ў міжваеннай Польшчы (1921 – 1939 гг.)**”, што адбылася 8 – 9 кастрычніка 2004 г. ва ўкраінскім горадзе Драгобыч на Львоўшчыне. Галоўным яе арганізаторам з’яўляўся Драгобыцкі дзяржаўны педагогічны універсітэт імя І.Франко. Удзел у працы канферэнцыі прынялі больш 50 вучоных Украіны, Беларусі, Польшчы. Выступленні на пленарным і секцыйных паседжаннях, дыскусіі паказалі глыбокую зацікаўленасць даследчыкаў розных краінаў у пераадоленні стэрэатыпаў, наладжванні канструктыўнага дыялогу.

Канцептуальная пазіцыя беларускай гісторычнай навукі прысутнічалі ў дакладзе прафесара Уладзіміра Ладысева (Менск), які быў прысвеченны этнакультурнай самаідэнтыфікацыі беларусаў у міжваеннай Польшчы. Дакладчык паставіў пад сумненне існуючыя ў навуковай літаратуры лічбы беларускага насельніцтва на анексіраваных землях. Паводле У.Ладысева, колькасць беларусаў у Заходняй Беларусі можна вызначыць прыкладна ў 2 млн. чалавек (без уліку каля 500тыс. бежанцаў, што вярнуліся на радзіму да 1 ліпеня 1924 г., большасць якіх складалі беларусы). У.Ладысеву прадставіў таксама ўдзельнікам канферэнцыі складзены ім зборнік дакументаў і матэрыялаў “Беларуская нацыя: уз’яднанне. Верасень 1939 г. – чэрвень 1941 г.” (Менск, 2004). Многія з прыведзеных там кропіцаў раней не былі вядомыя даследчыкам.

Дацэнт А. Вабішчэвіч (Берасце) праанализаваў у сваім выступленні стан і перспектывы захавання заходнебеларускай культуры. Ён паказаў, як адмоўна ўплывалі на культурнае жыццё заняпад эканомікі, цяжкі нацыянальны і сацыяльны прыгнёт, каланіяльная палітыка польскага ўраду. Толькі дзяякуючы супраціўленню беларусаў паланізацыі і развіццю нацыянальна-вызваленчага руху, іх культура захавалася. Навуковай навізной вылучаўся даклад аспіранта Алеся Пашкевіча (Менск), прысвечаны супрацоўніцтву

парламенцкіх прадстаўніцтваў беларусаў і ўкраінцаў у Польскай дзяржаве. Не меншую цікаўнасць уяўлялі рэфераты А.Свірыда (Берасце) пра ўпльбі мітрапаліта Андрэя Шаптыцкага на уніяцкае адраджэнне ў Заходній Беларусі і Андрэя Чарнякевіча (Гародня) аб паланафільскім асяроддзі ў заходнебеларускім рухе.

У сваім выступленні прафесар С.Дамброўскі (Легніца) фактычна абагульніў погляды польскіх гісторыкаў на становішча нацыянальныхменшасцяў у міжваенны Польшчы. Професар Л.Зашкільняк (Львоў) распавядалі аб спробах украінска-польскага паразумення. Варта адзначыць, што пад кіраўніцтвам гэтага ўкраінскага навукоўца некалькі маладых даследчыкаў з Беларусі абаранілі ў апошнія гады ў Львоўскім нацыянальным універсітэце кандыдацкія дысертаты.

Найбольш шырока была прадстаўлена на канферэнцыі ўкраінская тэматыка. Акрамя прадстаўнікоў Драгобыча і Львова, актыўны ўдзел у працы прынялі вучоныя з Кіева, Івана-Франкіўска, Луцка, Цярнопала, Астрога. Цікавым і змястоўным было выступленне прафесара У.Сяргейчuka (Кіеў) пра дзейнасць генерала Украінскай Народнай Рэспублікі У.Петрыча. Дарэчы, намаганнямі даследчыка былі апубліканыя 2 тамы дакументаў пра гэтага ўкраінскага вайсковага дзеяча. Гэта выклікала своеасаблівую зайдрасць у беларускіх даследчыкаў канферэнцыі. Сапраўды, чаму ж не надрукаваць аналагічныя зборнікі дакументаў пра многіх славутых дзеячаў вайсковай гісторыі Беларусі?

Шкада, што ў канферэнцыі не ўдзельнічалі літоўскія навукоўцы. Нягледзячы на шырокі тэматычны дыяпазон, так і не быў закранутыя пытанні пра жыдоў, рускіх і іншыя этнічныя супольнасці, што спрадвеку жылі на тэрыторыі заходнебеларускіх і заходнекраінскіх земляў. Нягледзячы на гэта, на канферэнцыі ў Драгобычы быў зроблены сур'ёзны крок у напрамку пераадolenня разыходжанняў па вузлавых пытаннях акрэсленай тэматыкі, што паспрыяле збліжэнню пазіцый нацыянальных гістарыяграфій, аблегчыць іх далейшае супрацоўніцтва.

Аляксандр Вабішчовіч (Берасце)

Ва Універсітэце Мікалая Каперніка (Торунь) 4 – 5 лістапада 2004 г. адбылася міжнародная навуковая канферэнцыя “**Беларусь у ХХ ст.: культура і палітыка**”. Удзел у канферэнцыі прынялі каля 30 навукоўцаў з Беларусі, Польшчы, Літвы, Украіны і Рәсей. Амаль палова навукоўцаў прадстаўлялі беларускую гістарычную навуку – Станіслаў Рудовіч (Беларусы ў часе I сусветнай вайны: цяжкі старт у 20 ст.), Андрэй Кіштымаў (Бітва двухкапіталоў? Роль российскага і польскага капиталоў у развитии экономікі Беларусі 19 – начала 20 в.), Алесь Смалянчук (Ліцвінства, за-

ходнерусізм і беларуская нацыянальная ідэя. 19 – пачатак 20 ст.), Сяргей Токць (Беларуская інтэлігенцыя ў нацыянальным руху ў першай палове 20 ст.), Дзмітры Лін (Демографические процессы на Беларуси в 20 в.), Валянціна Лебедзеўа (Тэрытарыяльнае пытанне ў беларуска-ўкраінскіх адносінах на этапе станаўлення дзяржаўнасці. 1918 – 1919 гг.), Яўген Мірановіч (Problemmiejszości białoruskiej w II Rzeczypospolitej na forum Ligi Narodów w latach 20 ubiegłego stulecia), Алег Латышонак (Symbolika państwo-Białoruskiej Republiki Ludowej), Юрый Туронак (Działalność grupy Fabiana Akinzczyca w Berlinie w latach 1939 – 1943 гг.), Андрэй Чарнякевіч (Партрэт на фоне “інтэр’ера”. Штодзённае жыццё беларускага дзеяча ў Гродне. 1909 – 1939 гг.), Рыгор Лазько (Беларуска-савецкая перамоўы 1920 г.), Ганна Запартыка (Крыніца знаўчы аспект вывучэння гісторыі беларускай літаратуры 20-х і 30-х гг. 20 ст.), Анатоль Вялікі (Станаўленне беларуска-польскай мяжы пасля ІІ сусветнай вайны. 1944 – 1945 гг.) і Віталь Скалабан (Дзяржава і культура ў паваенны Беларусі. 1945 – 1953 гг.)

Многія праблемы, якія ўздымаюця на канферэнцыі, з'яўляюцца прадметам даволі вострых дыскусій паміж навукоўцамі, у т.л. як прадстаўнікамі розных нацыянальных гісторыяграфій. Тым больш карыснай аказалася сустрэча ў Торуне. Найбольшую дыскусію выклікаў рэферат вядомага сацыёлага і гісторыка з Любліна Рышарда Радзіка, які ў пошуках найболыш тыповых з'яваў грамадскага жыцця Беларусі 20 ст., чаму съці не заўважыў прысутнасць той сілы, якая ў 1918 г. абвяшчала БНР, напачатку 20-х гг. змагалася супраць савецкай і польскай экспансіі, адстойвала беларускую культуру ў жахлівыя 30-я гг., напрыканцы 80-х – на пачатку 90-х гг. прымусіла прадстаўнікоў камуністычнай наменклатуры стаць на шлях абвяшчэння незалежнай Рэспублікі Беларусь, і, якая сёння вядзе змаганне за дэмакратычную, незалежную і прававую беларускую дзяржаву. Шматлікія пытанні і абмен думкамі выклікалі рэфераты Збігнева Карпуса (Торунь) і Аўшры Юравічутэ (Коўна), прысвечаныя праблеме беларускіх вайсковых частак у літоўскай і польскай арміях (1918-1923).

Трэба адзначыць актыўны ўдзел у працы канферэнцыі ўкраінскіх даследчыкаў Ірыны Мацяш (Крыніцы па гісторыі Беларусі 20 ст. ва ўкраінскіх архівах) і Вольгі Ямковай (Узаемаадносіны і супрацоўніцтва ўкраінскай і беларускай эміграцыі ў Чэхаславакіі ў 1920-30-х гг.), выступы ў дыскусіях праф. Эміля Вішкі.

Сустрэча ў Торуне была вельмі карыснай і можна спадзявацца, што яна знойдзе свой адбітак у далейшай навуковай працы, які будзельнікаў канферэнцыі, так і ўсіх тых, хто пазнаёміцца з яе матэрыяламі. Апошняя павінны выйсці з друку ў 2005 г.

Ініціятарам правядзення канферэнцыі стала кафедра міжнародных адносінаў (загадчык праф. Збігнеў Карпус), а галоўную каардынацыйную і арганізатарскую ролю выканала доктар Дарота Міхалюк.

Алесь Смальчук

ЮБІЛЕЙ

Yлістападзе 2004 г. доктар гісторычных навук, прафесар кафедры гісторы Беларусі ГрДУ імя Я.Купалы Святланы Марозава адзначыла юбілей. Беларускае гісторычнае таварыства і рэдакцыя *Гісторычнага альманаха* далучаеца да шматлікіх віншаванняў па адрасу вядомай беларускай даследчыцы канфесійнай гісторыі краіны. Аддаючы даніну павагі навуковай працы С.Марозавай, рэдакцыя вырашила змясціць спіс найбольш значных публікаций юбіляра.

Спіс навуковых публікаций доктара гісторычных навук Святланы Марозавай (Палуцкай)

1980 год

1. Полуцкая С.В. Освещение роли Брестской церковной унии 1596 г. в послевоенной белорусской историографии // Тезисы докладов научно-практической конференции “Исследования ученых – на службу пятилетке”. – Ч. II. – Гродно, 1980. – С. 106-109.

1982 год

2. Полуцкая С.В. Новые документы о Витебском восстании 1623 г. // Тезисы докладов научно-практической конференции “Связь науки с практикой – важный фактор повышения эффективности общественного производства”. – Ч. III. – Гродно, 1982. – С. 44-46.

1983 год

3. Полуцкая С.В. Брестская церковная уния 1596 года и борьба народных масс Белоруссии против национально-религиозного гнета (1596–1667 г.): Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук. – Минск, 1983. – 24 с.

1988 год

4. Палуцкая С.В. Наша гісторычна спадчына // Весці АН БССР. Серыя грамадскіх навук. – 1988. – № 1. – С. 124-126.

1989 год

5. Палуцкая С.В. Наш нацыянальны гонар: Да 500-годдзя з дня нараджэння Ф.Скарыны. – Гродна, 1989. – 23 с.
6. Мараш Я.Н., Полуцкая С.В. Изучение Литовских Статутов в курсе истории СССР // 1588 met̄ Trečiasis Lietuvos Statutas: Respublikinės

moks linės konferencijos skirtos Trečiojo Statuto 400 metinėmes pažymėti, medžiaga. – Vilnius, 1989. – N. 73-84.

1990 год

7. Полуцкая С.В. Наш край: Древнейшая история Гродненщины. – Гродно, 1990. – 20 с.
8. Полуцкая С.В. Гродненщина в IX-XIII вв. – Гродно, 1990. – 32 с.
9. Маращ Я.Н., Полуцкая С.В. Наш край: Гродненщина в составе Великого княжества Литовского и Речи Посполитой. – Гродно, 1990. – 36 с.
10. Полуцкая С.В. Гісторыя Гродзеншчыны (да 1861 г.) у найноўшых публікацыях (1988–1990) // Музей і развіццё гістарычнага краязнаўства. – Гродна, 1990. – С. 42-44.
11. Полуцкая С.В. Выпускники историко-краеведческого кружка // Научно-исследовательский кружок и историческое краеведение: Сборник статей. – Гродно, 1990. – С. 72-76.

1991 год

12. Полуцкая С.В. Уніяцкая царква ў кантэксле культурна-гістарычнага развіцця Вялікага княства Літоўскага // Наш Радавод: Материалы международной научной конференции “Культура народов Великого княжества Литовского и Белоруссии”. – Гродно, 22-24.10.1991 / Под ред. Д.В.Карева. – Гродно, 1991. – Кн. 3, ч. 2. – С. 218-226.
13. Полуцкая С.В. Топонимика как источник по истории Гродненской области // Вторая всесоюзная научная конференция “Исторические названия – памятники культуры”: Сборник материалов. – Вып. 2. – М., 1991. – С. 137.
14. Полуцкая С.В. Некоторые вопросы истории унион 1596 года в контексте краеведческих исследований // Всеукраїнська конференція “Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України” (жовтень 1991 р.): Тези доповідей та по-видомлень / Академія наук УРСР. – Київ – Кам’янець-Подільський, 1991. – С. 719-720.

1992 год

15. Полуцкая С.В. Усяслаў Палацкі – язычнік ці хрысціянін? // Тэзісы навуковай канферэнцыі, прысвечанай 1000-годдзю Палацкай епархіі і праваслаўнай царквы на Беларусі. – Мінск, 1992. – С. 22-24.
16. Полуцкая С.В. Монастырская библиотека XVI–XVIII вв. как отражение культурно-исторических контактов (на примере библиотеки Борисо-Глебского монастыря в г. Гродно) // X Всеукраїнська славістична конференція “Духовне відродження слов’ян у контексті європейської та світової культури”: Тези доповідей / Чернівецький державний університет ім. Ю.Федьковича, Український комітэт славістів. – Т.1. – Чернівці: ЧДУ, 1992. – С. 41-42.

17. Полуцкая С.В. Медицинская литература в базилианских библиотеках Беларуси // Дзеячы аховы здароўя і медыцынскай навукі Беларусі і Літвы на пераломе XVIII–XIX стагоддзяў: Матэр. навук.-практ. канф., 11-12 траўня 1992 г. – Гродна-Белавічы, 1992. – С. 94-97.
18. Палуцкая С.В. Старыя традыцыйныя беларускія літаратуры і мадэльныя аспекты // Наш Радавод: Матэрывалялы міжнародн. навук. канф. “Царква і культура народу Вялікага княства Літоўскага і Беларусі XIII – пач. XX ст.”, Гродна, 28 вер.-1 кастр. 1992 г. – Кн.4 (ч.1) / Адк. рэд і ўклад. Д.Караў. – Гродна, 1992. – С. 155–163.
19. Палуцкая С.В. З гісторыі інтэр’ера Каложскай царквы // Археалагічныя помнікі Гродвеншчыны: Матэрывалялы навук.-практ. канф., Гродна, 26 лістап. 1991 г. / Ін-т гісторыі АН Беларусі. – Гродна, 1992. – С. 57-59.
20. Палуцкая С. Этнічная ідэнтыфікацыя вернікаў-уніятаў у крыніцах XVII – першай паловы XIX ст. // Беларусіка=Albaruthenica. – Кн. 2: Фарміраванне і развіццё нацыянальнай самасвядомасці беларусаў / Рэд. А.Анціпенка і інш. – Мінск: Навука і тэхніка, 1992. – С. 298-306.

1993 год

21. Палуцкая С.В. Статуты Вялікага княства Літоўскага ў гісторыографіі (на матэрываляле канфесіянальнай проблематыкі) // 1566 Metu antrasis Lietuvos Statutas. – Vilnius, 1993. – S. 113-123.
22. Палуцкая С.В. Пісмовыя крыніцы па гісторыі Беларусі IX-XVIII ст.: Метадычныя парады па курсе “Крыніцазнаўства гісторыі Беларусі” / Склад. С.В.Палуцкая / Гродз. дзярж. ун-т ім. Я.Купалы. – Гродна, 1993. – 70 с.
23. Палуцкая С.В. Пачатковая гісторыя уніяцтва і Наваградак // Наваградскія чытанні – 3: Матэрывалялы міжнар. навук. канф., прысвеч. 740-годдзю каранацыі. – Навагрудак, 1993. – С. 30-40.
24. Палуцкая С.В. Палацкія архіепіскапы канца XVI – першай чвэрці XVII ст. і распаўсюджванне уніяцтва ў краі // Навуковая канферэнцыя “Віцебшчына старадаўняя і сучасная”: Тэзісы дакладаў. – Віцебск, 1993. – С. 21-24
25. Палуцкая С.В. Родная мова і лінгвістычныя дысцыпліны ва уніяцкіх школах Беларусі (XVII – першая палова XIX ст.) // Проблемы нацыянальнай філалагічнай адукацыі ў ВНУ Беларусі: Матэрывалялы рэсп. навук.-метад. канф., Гродна, 22-23 красав. 1992 г. – Гродна, 1993. – С. 78-86.
26. Палуцкая С.В. Інвентары базыльянскіх манастыроў як крыніца па гісторыі культуры Беларусі // Тэзісы міжнар. навук.-тэар. канф. “Архівазнаўства, крыніцазнаўства, гісторыяграфія Беларусі: стан і перспектывы”, 1-2 снежня 1993 г. – Ч.1. – Мінск, 1993. – С. 147-151.

27. Палуцкая С.В. Скасаванне Брэсцкай царкоўнай уніі (культурны аспект) // Культура ў Рэспубліцы Беларусь: гісторыя, сучасны стан і перспектывы развіцця: Тэз. дакл. навук. канф./ Акад. навук Беларусі. Ін-т мастацтвазн., этнагр. і фалькл. ім я К.Крапівы / Рэдкал. В.К.Бандарчык, А.В.Сабалеўскі, А.С.Фядосік. – Мінск, 1993. – С. 110-113.

1994 год

28. Палуцкая С. Беларусь канца XVI – пачатку XVII ст. (Напрамкі культурна – рэлігійнай арыентацыі) // Беларусіка – Albaruthenica – Кн. 3: Нацыянальныя і рэгіянальныя культуры, іх узаемадзеянне / Рэд. А.Мальдіс і інш. – Мінск, 1994. – С. 138–154.
29. Палуцкая С.В. Каложскі архіў і яго значэнне для краязнаўчых даследаванняў // Гістарычнае краязнаўства – дзейсны фактар інтэнсіфікацыі навучальнага працэса ў школе і ВНУ: Тэз. рэсп. навук.–метад. канф., Гродна, 27-28 кастр. 1994 г. – Гродна, 1994. – С. 102-105.
30. Палуцкая С.В. Грамадска-палітычныя і нацыянальна-культурныя аспекты адраджэння уніяцтва на Беларусі // Беларусістыка. Незалежнасць Беларусі: актуальная праблемы – шляхі іх вырашэння: Матэрыялы навук. сесіі Аддз. гуманіт. навук “Беларусь: Шляхі абнаўлення і развіцця”, Мінск, 3–4 лістапада 1993 г. / АН Беларусі. – Мінск, 1994. – С. 150-152.
31. Палуцкая С.В. Культурныя каштоўнасці ў міжканфесійнай барацьбе канца XVI – першай паловы XVII ст. у Вялікім княстве Літоўскім // Гістарычнае навука і гістарычнае адукцыя ў Рэспубліцы Беларусь (новыя канцэпцыі і падыходы): Усебеларус. канф. гісторыкаў, Мінск, 3–5 лютага 1993 г.: У 2 ч. Ч.1: Гісторыя Беларусі. – Мінск: Універсітэцкае, 1994. – С. 81-87.
32. Палуцкая С.В. С.Б.Юндзіл: Жыщё і творчасць // Славутыя людзі Воранаўшчыны: Матэрыялы навук.–практ. канф., Воранаў, 3 снежня 1992 г. / Воранаўскі раённы савет народн. дэп., Ін-т гіст. АН Беларусі. – Гродна – Нача, 1994. – С. 29-33.
33. Polucka S. Narodowo-religijnna sytuacja w gubernii grodzieńskiej w połowie XIX wieku // Naród i religia: Materiały zsesji naukowej / Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego / Pod red. T.Stegnera. – Gdańsk, 1994. – S. 123-126.
34. Палуцкая С.В. З гісторыі уніяцтва на Лідчыне // Наш Радавод. Кн.6: З гісторыі Лідчыны: Матэрыялы міжнар. гіст.-краязн. чытання ў Лідзе, 24–26 ліпеня 1993 г. / Гарадзенская краязнаўчая асацыяцыя / Уклад. і рэд. А.У.Богуш. – Ліда, 1994. – С. 66-73.
35. Палуцкая С.В. Ігнат Кульчицкі – першы гродзенскі краязнаўца // Гістарычнае краязнаўства – дзейсны фактар інтэнсіфікацыі навучаль-

нага працэса ў школе і ВНУ: Тэз. рэсп. навук.–метад. канф., Гродна, 27–28 кастр. 1994 г. – Гродна, 1994. – С. 105–109.

1995 год

36. Полуцкая С.В. Религиозная карта в политике Екатерины II на Беларуси // Славяне и их соседи. Имперская идея в странах Центральной, Восточной и Юго–Восточной Европы: Тезисы XIV конференции / Российская Академия наук. Институт славянов. и балкан. – М., 1995. – С. 83–86.
37. Полуцкая С.В. Брестская церковная уния 1596 года – ответ на культурно–религиозный вызов Запада // Контактные зоны в истории Восточной Европы: перекрестки политических и культурных взаимовлияний / Институт российской истории Российской Академии наук. – М., 1995. – С. 101–115.
38. Палуцкая С.В. Барунская базыльянская школа і яе выхаванцы // Ашмянчына: Гісторыя і сучаснасць: Матэрыялы навук.–практ. краязн. канф., Ашмяны, 15 кастр. 1993 г. – Гродна – Ашмяны, 1995. – С. 25–34.
39. Палуцкая С. Вацлаў Ластоўскі пра царкоўную унію як нацыянальна–культурную з'яву // Беларусіка=Albaruthenica. – Ч. 4: Яўрэйская культура і яе ўзаемадносіны з беларускай і іншымі культурамі; В.Ластоўскі – выдатны дзеяч беларускага адраджэння. – Мінск: Навука і тэхніка, 1995. – С. 294–298.
40. Марозава С.В. Апошні сейм Рэчы Паспалітай // Беларуская мінуўшчына. – 1995. – № 4. – С. 2–5.
41. Палуцкая С.В. Гродна – старожытны беларускі горад // Гродна ў гады Вялікай Айчыннай вайны 1941–1945 г. – Гродна, 1995. – С. 5–13.
42. Палуцкая С.В. Уніяцкая царква Беларусі на фоне супрацьстаяння Усходу і Захаду // Беларусь: Гістарычны лёс народа і культуры. – Мн., 1995.
43. Палуцкая С.В. Татарская эміграцыя ў Вялікім княстве Літоўскім і стаўленікі Вітаўта ў Залатой Ардзе // Татары–мусульмане на землях Беларусі; Літвы і Польшчы: Да 600-годдзя татарскага асадніцтва, распачатаага пры Вітаўце. – Мн., 1995.

1996 год

44. Морозова С. Нереалізований проект церковной униї // Історія релігій в Україні: Тези повідомлень VI Міжнародн. круглого столу, Львів, 3–8 травня 1995 р. / Інститут релігіеведства – філія Львівського музею історії релігії, Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського НАН України. – Львів, 1996. – С. 143–145.
45. Сосно В., Морозова С. Питання історії Білорусі та сучасний «західно–русизм» // Проблеми слоў'янознавства: Міжвідомчый научовий збірник. – Випуск 49. – Львів, 1996. – С. 54–63.

46. Марозава С. Берасцейская унія і этнічна свядомасць беларусаў // Беларускі гістарычны агляд. – 1996. – Т. 3, сшытак 2. – С. 159–180.
47. Марозава С. Unia Brzeska. Geneza, dzieje i konsekwencje w kulturze narodów słowiańskich / Pod red. R.Łużnego, F.Ziejki, A.Kępińskiego. – Kraków, 1994 [рэцэнзія] // Беларускі гістарычны агляд. – 1996. – Т.3. Сш. 2. – С. 275-285.
48. Марозава С. “Каб нам было вольна, згодна з нашым звычаем” // Беларуская мінуўшчына. – 1996. – № 4. – С. 4-7.
49. Марозава С.В. Дэфармацыя нацыянальнай самасвядомасці беларусаў у сувязі са скасаваннем Брэсцкай уніі // Наш Радавод. Кн. 7: Матэрыялы міжнар. навук. канф. “Гістарычна памяць народаў Вялікага княства Літоўскага і Беларусі. XIII–XX ст.”, Гродна, 3–5 ліпеня 1996г. / Заходне–беларускі гуманітарны цэнтр даследаванняў Усходняй Еўропы / Пад рэд. Д.У Карава. – Гродна, 1996. – С. 376-379.
50. Mogozowa S.W. Kościół uniacki na Białorusi w czasie rozbiorów Rzeczypospolitej // Ostatnie lata I Rzeczypospolitej / Red. naukowa T.Rawski. – Lowicz, 1996. – S.126-134.
51. Морозова С. Викоренення уніатської традиції на Білорусі в 30-ті роки XIX ст. та опір йому духовенства і народу // Берестейська унія (1596–1996): Статті і матеріали / Ред. М.Гайковський та інш. – Львів, 1996. – С. 115–118.
52. Марозава С. Лаўрышаўскі манастыр – першы манастыр Наваградчыны // Наваградскія чытанні. Вып. IV / Навук. рэд. В.Ф.Кушнер. – Мінск, 1996. – С. 55-58.
53. Марозава С. Лёс культурнай спадчыны уніяцкай царквы ў Беларусі // Спадчына. – 1996. – № 6. – С. 100-118.
54. Марозава С.В. Брэсцкая унія ў нацыянальна – культурным развіціі Беларусі(гістарыяграфія проблемы) // З гісторыі уніяцтва ў Беларусі (да 400–годдзя Брэсцкай уніі) / Падрэд. М.В.Біча і П.А.Лойкі. – Мінск, 1996. – С. 5–16.
55. Марозава С. Моўная палітыка і практика уніяцкай царквы ў Беларусі // З гісторыі уніяцтва ў Беларусі (да 400–годдзя Брэсцкай уніі) / С.Марозава, Т.Казакова, Ю.Бохан і інш.; Падрэд. М.В.Біча і П.А.Лойкі. – Мінск, 1996. – С. 104-116.
56. Марозава С. Перадумовы Берасцейскай уніі: этнакультурны аспект / / III Міжнародний конгрес украіністів. Історія. – Ч. 1. – Харків, 1996. – С. 189-191.
57. Марозава С. Уніяцкая царква ў культурна–гістарычным развіціі Беларусі (1596–1839 гг.): Навучальны дапаможнік / Гродз. дзярж. уніт імя Я.Купалы. – Гродна, 1996. – 111 с.

58. Палуцкая С. Пачатковая гісторыя уніяцтва і Наваградак // Памяць: Гісторыка-документальная хроніка Навагрудскага раёна. – Мінск: Беларусь, 1996. – С. 142-146.
59. Марозава С. Сінтэз візантыйскай культурнай спадчыны, усходнеславянскіх традыцый і заходніх упłyvaў у беларускім уніяцтве // Кантакты і дыялогі: Інфармацыйна-аналітычны і культуралагічны бюлетэн. – 1996. – № 7-8. – С. 21-27.
60. Гісторыя Беларусі: Вучэбны дапаможнік для ліцэяў, гімназій і школ з паглыбленым вывучэннем гуманітарных дысцыплін / А.Л. Абецэдарская, П.І.Брыгадзін, Л.А.Жылуновіч і інш.; Пад рэд. А.Г.Каханоўскага і інш. – Мінск, 1996. – 496 с. (С. 94-105, 123-133).

1997 год

61. Морозова С.В. Немецкая книга XVI–XVIII вв. в монастырских библиотеках Беларуси // Славяне и немцы. Средние века – раннее Новое время: Сб. тез. 16 конференции памяти В.Д. Королюка / Институт славяноведения и балканистики Российской Академии наук. – М., 1997. – С. 106-109.
62. Марозава С. “Унеятом не быть” // Палессе. Літаратурна-гістарычны і грамадска-культурны часопіс (Гомель). – 1997. – № 1 (2). – С. 89-103.
63. Марозава С. Дэпартыя як сродак вырашэння рэлігійных праблем (XVII–XIX ст.) // Дэпартыя як сацыяльная проблема: Тэматычны зборнік навуковых прац / Навуковы рэдактар С.А. Яцкевіч. – Брэст, 1997. – С. 10-12.
64. Марозава С.В. Барацьба уніяцкай царквы за самабытнасць // Брэсцкай царкоўнай уніі – 400: Матэрыялы міжнар. навук. канф. / Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт. – Брэст, 1997. – С. 3-8.
65. Марозава С. Старонкі канфесійнай гісторыі Астравеччыны // Беларусіка=Albaguthenica 8. Беларусь – Расія – Японія: Матэрыялы Першых Астравецкіх краязнаўчых чытанняў, прысвечаных памяці Іосіфа Гашкевіча / Рэд. Г.Брэгер і інш. – Мінск, 1997. – С. 33-36.
66. Марозава С.В. Каляндарная праблема ў беларускім уніяцтве // Шлях у навуку: Матэрыялы 7-й рэспубл. навук.-практ. канф., прысвеч. 40-годдзю студэнцкага навук.-краязн. гуртка ГрДУ імя Я.Купалы / ГрДУ імя Я.Купалы. – Мінск, 1997. – С. 135-141.
67. Марозава С.В. Ваўкаўскія уніяты // Ваўкаўшчына: З гісторыі краю і лёсу людзей: Матэрыялы навук.-практ. краязн. канф. 22 снежня 1995 г. / Ваўкаўскі гар. іраён. выканаўч. камітэты, Інстытут гісторыі АН Беларусі і інш. – Ваўкаўск, 1997. – С. 63-66.
68. Марозава С.В. Першы адукацыйны заход уніяцкай царквы // Нацыянальная адукашыя. Кн. VIII: Нацыянальная адукашыя беларуска-польская-

- літоўскага сумежжа / Навук. рэд. С.А.Яцкевіч. – Брэст, 1997. – С. 3-4.
69. Морозова С. Берестейська церковна унія в білорускай історіографії // Історія релігій в Україні: Тези повідомлень VII Міжнародн. круглогодичного столу, Львів, 12–14 травня 1997 р. / Інститут релігізnavства – філія Львівського музею історії релігії, Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського НАН України. – Львів, 1997. – С. 120-121.
70. Морозова С. Борьба белорусских и украинских униатов за самобытность своей церкви (конец XVI–XVIII в.в.) // Славистичні студії. – Т.1.: Матеріали VМіжнародного славістичного колоκviуму, Львів, 14-16 травня 1996 р. / Наукове товариство ім Шевченка. – Львів, 1997. – С. 117-121.
71. Палуцкая–Марозава С. Сінтэз візантыйскай культурнай спадчыны, усходнеславянскіх традыцый і заходніх упрыліваў у беларускім уніяцтве // Беларусіка=Albaruthenica. – Кн. 6: Беларусь паміж Усходам і Захадам: Проблемы міжнацыянальнага, міжрэлігійнага і міжкультурнага ўзаemадзяяния, дыялогу і сінтэзу. Ч.1 / Рэд. Ул. Конан і інш. – Мінск, 1997. – С. 192-199.
72. Марозава С. Кіеўская мітраполія // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 4 / Рэдкал.: Г.П.Пашкоў і інш. – Мінск: БелЭН, 1997. – С. 168-169.
73. Марозава С. Контррэфармацыя// Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 4 / Рэдкал.: Г.П.Пашкоў і інш. – Мінск: БелЭН, 1997. – С. 230-232.
74. Марозава С. Крэўза Леў // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 4 / Рэдкал.: Г.П.Пашкоў і інш. – Мінск: БелЭН, 1997. – С. 286.
75. Марозава С. Кульчынскі Ігнацій // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 4 / Рэдкал.: Г.П.Пашкоў і інш. – Мінск: БелЭН, 1997. – С. 303.
76. Марозава С. Лаўрышаўскі манастыр // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 4 / Рэдкал.: Г.П.Пашкоў і інш. – Мінск: БелЭН, 1997. – С. 340.
- 1998 год*
77. Морозова С.В. Золотая Орда в московской политике Витовта // Славяне и их соседи: Славяне и кочевой мир. Средние века – раннее Новое время. – М., 1998. – С. 92-94.
78. Морозава С.В. Пётр I на абароне сваіх адзінаверцаў на Беларусі // Приграничное и региональное сотрудничество: новые задачи и пути их решения: Тез. докл. междунар. научно-практ. конф., Витебск, 3–4 дек. 1998. – Витебск, 1998. – С. 16-19.
79. Морозава С.В. Постунійная рэакцыя ў заходніх раёнах Беларусі // Этнасацыяльныя і культурныя працэсы ў заходнім рэгіёне Беларусі: Гісторыя і сучаснасць: Матэрыялы рэспубл. навук. канф., Гродна, 5–6 снежня 1997 г./ Гродз. дзярж. ун-т ім. Я.Купалы/Пад рэд. І.П.Крэня. – Гродна, 1998. – С. 349-353.

80. Морозова С. «Переломний» етап розвитку білоруського сакрально-го живопису (30-60-ті роки XIX ст.)// Історія релігій в Україні: Матер-іали VIII міжнародн. круглого столу, Львів, 11-13 травня 1998 р. /Інсти-тутрелігієзнавства – філія Львівського музею історії релігії, Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського НАН України. – Львів, 1998. – С. 156-157.
81. Марозава С. Браслаўскі базыльянскі манастыр: падзеі і людзі // Па-мяць: Гісторыка-дакументальная хроніка Браслаўскага раёна. – Мінск, 1998. – С. 627-629.
82. Марозава С.В. Спроба сістэматyzациі крыніц па гісторый уніяцтва на Беларусі (1596–1839 гг.) // Гістарычныя крыніцы: праблемы класі-фікацыі, вывучэння і выкладання. Матэрыялы да Міжнар. навук.–практ. канф., прысвечанай 120–годдзю з дня нараджэння У.І.Пічэты. – Мн.: Белдзяржуніверсітэт, 1998. – С. 33-36.

1999 год

83. Полуцкая С.В. Учреждение патриаршества в России и Брестская цер-ковная уния: некоторые исторические параллели // Россия в IX-XIX веках. Проблемы истории, историографии и источниковедения: Сбор-ник статей и тезисов докладов Вторых чтений, посвященных памяти А.А.Зимина, Москва, 26–28 января 1995 г. / Институт российской истории РАН и др. – М., 1999. – С. 342-347.
84. Марозава С.В. Гродна ў 12 – пачатку 13 ст. // Памяць: Гісторыка-да-кументальная хроніка горада Гродна . – Мн.: БелЭн, 1999. – С. 45-48.
85. Марозава С.В. Слова аб палку Ігаравым: новае прачытанне // Памяць: Гісторыка-дакументальная хроніка горада Гродна . – Мн.: БелЭн, 1999. – С. 52-53.
86. Марозава С.В. Святыня зямлі беларускай // Памяць: Гісторыка-даку-ментальная хроніка горада Гродна. – Мінск: БелЭн, 1999. – С. 56-57.
87. Марозава С.В. Гродна ў сярэдзіне 13 – сярэдзіне 16 ст.// Памяць: Гісто-рыка-дакументальная хроніка горада Гродна. – Мінск: БелЭн, 1999. – С. 58-62.
88. Марозава С.В. Давыд Гарадзенскі// Памяць: Гісторыка-дакументаль-ная хроніка горада Гродна. – Мінск: БелЭн, 1999. – С. 62-63.
89. Марозава С.В. Вітаўт Вялікі // Памяць: Гісторыка-дакументальная хроніка горада Гродна. – Мінск: БелЭн, 1999. – С. 63-66.
90. Марозава С.В. Гродна ў 2-й палове 16 – 18ст.// Памяць: Гісторыка-даку-ментальная хроніка горада Гродна. – Мінск: БелЭн, 1999. – С. 68-75.
91. Марозава С.В. Ігнат Кульчицкі – першы гродзенскі краязнавец // Памяць: Гісторыка-дакументальная хроніка горада Гродна. – Мінск: БелЭн, 1999. – С. 109-111.

92. Марозава С.В. Апошнісейм Рэчы Паспалітай // Памяць: Гісторыка-документальная хроніка горада Гродна. – Мінск: БелЭн, 1999. – С. 126-130.
93. Марозава С. Dylagowa, Hanna. Dzieje Unii Brzeskiej (1596–1918). Warszawa-Olsztyn, 1996. 228. [рэцэнзія] // Беларускі гісторычны агліяд. – 1999. – Т.6, сшыткі 1–2. – С. 325–330.
94. Марозава С.В. Брэсцкая царкоўная унія 1596 г. і некаторыя тэндэнцыі развіцця беларускай культуры канца XVI – першай паловы XVII ст. // Гісторычнае навука і гісторычнае адукцыя ў Рэспубліцы Беларусь: стан і перспектывы развіцця: Матэрыялы II Усебеларускай канферэнцыі гісторыкаў, Мінск, 10-11 красавіка 1997 г. / Беларуская асацыяцыя гісторыкаў. – Мінск, 1999. – С. 66-67.
95. Марозава С. «Праект аб знішчэнні аў'яднанай Русі» // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 5. / Рэдкал.: Г.П.Пашкоў і інш. – Мінск: БелЭН, 1999. – С. 560.
96. Марозава С. Гісторычнае рэлігійнае альтэрнатыва Беларусі // Грамадзянская альтэрнатыва. – 1999. – № 7. – С. 34-43.
97. Марозава С. Кіеўская міраполія // Беларуская энцыклапедыя: У 18 т. Т. 8 / Рэдкал.: Г.П.Пашкоў і інш. – Мінск: БелЭН, 1999. – С. 252.
98. Марозава С. Контррэфармацыя // Беларуская энцыклапедыя: У 18 т. Т. 8 / Рэдкал.: Г.П.Пашкоў і інш. – Мінск: БелЭН, 1999. – С. 410.

2000 год

99. Марозава С.В. Пра некаторыя парадоксы паланізацыі беларусаў «рускай» уніяцкай царквой // Наш Радавод. – Кн.8: “Беларусы і палікі: дыялог народаў і культур. X–XX ст.”: Матэрыялы міжнароднага круглага стала, Гродна, 28–30 верасня 1999 г. / Захадне–беларускі гуманітарны цэнтр даследаванняў Усходняй Еўропы. – Гродна – Беласток, 1999 (2000). – С. 233-245.
100. Марозава С., Гудзяк Б. Криза і реформа: Киівська мітрополія, Царгородскі патріархат і генеза Берестейскай уніі / Переклад з англ. М.Габлевіч, під редакцыёю О.Турія. – Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Акадэміі, 2000. – XVI + 426 с. [рэцэнзія] // Беларускі гісторычны агліяд. – 2000. – Т. 7. – С. 560-568.
101. Марозава С.В. Фарміраванне канцэпцыі Берасцейскай уніі ў беларускай гісторыяграфіі // Гісторыяграфія гісторыі Беларусі: стан і перспектывы развіцця: Матэрыялы навуковай канферэнцыі, прысвечанай 70-годдзю Інстытута гісторыі НАН Беларусі, Мінск, 6-7 кастрычніка 1999 г. / Нацыянальная акадэмія навук Беларусі. Інстытут гісторыі. – Мн., 2000. – С. 105-109.
102. Марозава С.В. Грамадска–палітычныя і нацыянальна–культурныя аспекты адраджэння уніяцтва на Беларусі // Этносоциальные и конфес-

- сиональные процессы в современном обществе: Материалы междунар. научн. конф. / Ред. УРозенфельд. – Гродно, 2000. – С. 508-514.
103. Бярэйшык Л., Марозава С. Адам Міцкевіч ва ўспамінах сяброў-філаматаў// Adam Mickiewiczi kultura światowa: Materiały Międzynarodowej konferencji 12-17 maja 1997. – Siedlce, 2000. – S. 51-58.
  104. Марозава С. Дзейнасць уніяцкай царквы ў кансалідацыі беларускага народа // Беларуская нацыянальная ідэя: Матэрыялы міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі, 18-19 красавіка 1999, г. Гродна / Пад рэд. А.Астроўскага, В.Санько. – Мінск, 2000. – С. 213-222.
  105. Гісторыя Беларусі: У 2 ч. Ч.1. Са старажытных часоў да канца XVIII ст.: Курс лекцый / І.П.Крэнъ, І.І.Коўкель, С.В.Марозава, С.Я.Сяльверстава, І.А.Фёдароў. – Мінск: РІВШ БДУ, 2000. – 656 с. (с. 5-11, 36-178, 187-356, 390-495, 520-553, 584-624).
- 2001 год*
106. Марозава С.В. Уніяцкая царква ў этнакультурным развіціі Беларусі(1596 – 1839 гады) / Пад наувук. рэд. УМ.Конана. – Гродна: ГрДУ, 2001. – 352 с.
  107. Марозава С. Дзейнасць Уніяцкай Царквы па кансалідацыі беларускага народу. – Берасьце-Горадня, 2001. – 24 с.
  108. Марозава С. Гістарыяграфія канфесійнай гісторыі Беларусі // Гістарычны альманах. – 2001. – Т. 4. – С. 147-159.
  109. Марозава С.В. Рэлігійная канверсія насельніцтва Беларусі ў першай палове XIX ст. і змена яго этнічнай тоеснасці // Этносоциальные и конфессиональные процессы в трансформирующемся обществе: Материалы международной научной конференции, Гродно, 15-16 ноября 2001г. – Гродно, 2001. – С. 141-148.
  110. Марозава С.Святыя і блажэнныя уніяцкія// Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. – Т. 6. – Кн. 1 / Рэдкал.: Г.П.Пашкоў і інш. – Мінск: БелЭН, 2001. – С. 273.
  111. Марозава С., Філатава А. Уніяцкая царква // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. / Рэдкал.: Г.П.Пашкоў і інш. – Мінск: БелЭН, 2001. – Т. 6. – Кн. 1. – С.583–586.
  112. Марозава С.В. Культура Беларусі ў пачатку XX стагоддзя // Гісторыя Беларусі: З 1795 да вясны 1917 г.: Вучэбны дапаможнік. – Мінск, 2001. С. 320 – 338.
  113. Бажэнаў Ю.В., Марозава С.В. Кіеўская мітраполія // Рэлігія і царква на Беларусі: Энцыклапедычны даведнік. – Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2001. – С. 157–158.
  114. Марозава С.В. Контррэфармацыя // Рэлігія і царква на Беларусі: Энцыклапедычны даведнік. – Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2001. – С. 164–165.

115. Марозава С.В. Крэуза Леў // Рэлігія і царква на Беларусі: Энцыклапедычны даведнік. – Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2001. – С. 169.
116. Марозава С.В. Лаўрышаўскі манастыр // Рэлігія і царква на Беларусі: Энцыклапедычны даведнік. – Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2001. – С. 176–177.
117. Марозава С.В. Святыя і блажэнныя уніяцкія // Рэлігія і царква на Беларусі: Энцыклапедычны даведнік. – Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2001. – С. 295.
118. Марозава С.В., Філатава А.М. Уніяцкая царква // Рэлігія і царква на Беларусі: Энцыклапедычны даведнік. – Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2001. – С. 331–334.

2002 год

119. Марозава С.В. Беларуская гісторыяграфія Берасцейскай царкоўнай уніі. – Гродна, 2002. – 132 с.
120. Марозава С.В. Уніяцкая царква ў этнокультурным развіцці Беларусі (1596–1839 гады): Аўтарэферат дысертанцыі на спашуканне вучонай ступені доктара гісторычных науک. – Мінск, 2002. – 46 с.
121. Morozowa S. Cerkiew unicka w etnokulturowym rozwoju Białorusi (1596–1839) // Biuletyn Historii Pogranicza. – Nr 3. – Białystok, 2002. – S. 47–68.
122. Marozawa S. Antoni Mironowicz, Kościół prawosławny w dziejach dawnej Rzeczypospolitej [Рэцэнзія] // Białoruskie Zeszyty Historyczne. – Nr 17. – Białystok, 2002. – S. 279–284.
123. Марозава С.В. Падокшын Сямён А., Унія. Дзяржаўнасць. Культура (Філофеска-гісторычны аналіз) [Рэцэнзія] // Biuletyn Historii Pogranicza. – № 3. – Białystok, 2002. – S. 126–130.
124. Марозава С.В. С.А.Падокшын. Іпацій Пацей: Царкоўны дзеяч, мысліцель, пісьменнік на пераломе культурна-гісторычных эпох, Мінск, 2001 [Рэцэнзія] // Białoruskie Zeszyty Historyczne. – Nr 17. – Białystok, 2002. – S. 285–290.
125. Марозава С.В., Марозаў С.П. Полацкая трагедыя 1705–1710 гадоў // Гісторыя і археалогія Полацка і Полацкай зямлі: IV міжнародная канферэнцыя. – Полацк, 2002. – С. 174–181.

2003 год

126. Морозова С. Етос Унійной Церкви та національна ідентичність білорусів у XIX столітті // Ковчег (Науковий збірник із церковної історії). Т.4: Еклезіяльна і національна ідентічність греко-католиків Центрально-Східної Європії / Ред. О.Турый. – Львів: Видавництво Українського Католіцького Університету, 2003. – С. 115–135.
127. Марозава С.В. Перыпетыі этнаканфесійнай ідэнтыфікацыі беларускіх уніятаў // Гісторычны альманах. – 2003. – № 9. – С. 135–146.

128. Гісторыя Беларусі ў кантэксце ёўрапейскай цывілізацыі: Дапаможнік / У.Р.Казлякоў, С.В.Марозава, У.А.Сосна і інш. – Мінск, 2003. – 348 с. (с. 8-42, 47-112).

2004 год

129. Марозава С.Веліч правіцеля, спалучаная з трагедыяй чалавека // Стэфан Баторый у гістарычнай памяці народаў Усходняй Еўропы: Матэрыялы міжнароднага круглага стала, Гродна, 26 верасня 2003 г. – Гродна, 2004. – С. 4-17.
130. Марозава С.В. Супраць дэмантажу уніяцкай царквы на Гродзеншчыне ў 30–60-я г. XIX ст. // 60-летие образования Гродненской области: Материалы международной научной конференции, Гродно, 3–4 марта 2004 г. – Гродно, 2004. – С. 53-59.
131. Марозава С.В. Супраць дэунізацыі на Беларусі ў 1834–1838г. // Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта. – 2004. – № 4. – С. 3-15.
132. Морозова С.В. Процессы становления государственности на белорусскихземлях// Основы идеологии белорусского государства: Учебное пособие / Подобш. ред. Г.А.Василевича, Я.С.Яскевич. – Минск, 2004. – С. 109-122.
133. Марозава С.В. Міжканфесійныя адносіны [другая палова XVII – першая палова XVIII ст.]// Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 3: Беларусь у часы Рэчы Паспалітай / Пад рэд. М.П.Касцюка. – Мінск: “Экаперспектыва”, 2004. – С. 154-169.
134. Марозава С.В. Рэлігійнае становішча [другая палова XVIII ст.]// Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 3: Беларусь у часы Рэчы Паспалітай / Пад рэд. М.П.Касцюка. – Мінск, 2004. – С. 302-317.
135. Марозава С. Уніяцка-рымска-каталіцкая стасункі (1596–1839 гг.) // Шлях да ўзаемнасці: Матэрыялы X Міжнароднай навуковай канферэнцыі, Гродна – Mір, 24-25 кастрычніка 2002 г. / Пад рэд. І.П.Крэні. – У 2 ч. – Ч. II. – Гродна, 2004. – С. 31-40.

2005 год

136. Гісторыя Беларусі ў кантэксце ёўрапейскай цывілізацыі: Дапаможнік / У.А.Сосна і інш.; Пад рэд. Л.В.Лойкі. – Мінск, 2005. – 344 с. (с. 4-40, 44-74, 83-106).

Дні беларускай культуры ў Кракаве

14–17 красавіка 2004 г. у Кракаве адбыліся Дні беларускай культуры, арганізаваныя студэнцкім Усходнім Колам і Інстытутам усходнеславянскай філалогіі Ягелонскага ўніверсітэта.

У першы дзень ў аудыторыі імя Бабжынскага *Collegium Maius* Ягелонскага ўніверсітэта адбыўся *panel naukowy*, на якім прысутнічала каля 70 чалавек. З уступным словам выступу дырэктар Інстытута ўсходнеславянскай філалогіі прафесар Гжэгож Пшэбінда, які адзначыў, што ў Кракаве ніяма традыцыі беларусістычных даследаванняў. Гэта прычына нізкага ўзроўню ведаў пра гісторыю і культуру Беларусі ў Малапольшчы. Г.Пшэбінда звярнуў увагу на піянерскую, на яго погляд, працу Яўгена Мірановіча па гісторыі Беларусі апошніх двух стагоддзяў і адначасова падзякаваў гарадзенскаму навукоўцу, выкладчыку Ягелонскага ўніверсітэта Генадзю Семянчуку за намаганні ў арганізацыі Дзён беларускай культуры ў Кракаве.

Дыскусію вёў Генадзь Семянчук. Ён засяродзіў увагу на даўніхнавуковых сувязях Беларусі з Кракавам і падзякаваў беластоцкім калегам – Яўгену Мірановічу і Алегу Латышонку – за новую, аб'ектыўную панараму беларускай гісторыі, якую тыя прадставілі ў сваіх апошніх манографіях. Акрамя таго Г.Семянчук заўважыў, што афрама вышэйзгаданых ў зале прысутнічаюць іншыя прадстаўнікі беларускай культуры – драматург Сяргей Кавалёў, а таксама паэтка і перакладчыца Наталля Русецкая.

Прафесар Ягелонскага ўніверсітэта Анджэй Хвальба распавёў пра сваё ўяўленне месца мінулага Беларусі ў гісторыі Еўропы. А.Хвальба засяродзіў увагу слухачоў на асаблівасцях і ролі “руسінскай” традыцыі ў ВКЛ, называючы яго “руска-літоўскай дзяржавай”. У сваім выступе ён сцвердзіў, што палякі не маюць мандата, каб лічыць Рэч Паспалітую ўласнай дзяржавай, нягледзячы на паланізацыю беларускіх элітаў у ВКЛ і польскую культурную дамінацыю ў жыцці шматнацыянальной краіны. А.Хвальба падкрэсліў істотнасць беларускага фактару ў развіцці супольнай дзяржавы. Польскі гісторык палічыў няслушным стэрыятыпнае сцвярдженне, паширанае ў польскай грамадскай і навуковай думцы аб tym, што хрышчэнне ў ВКЛ адбылося толькі ў часы Ягайлы ў канцы 14 ст. Акрамя таго ён нагадаў, што ў ВКЛ адбывалася беларуская мова, якая з часам саступіла месца польскай. Адраджэнне беларускага руху і культуры ў 19 ст. праходзіла ва ўмовах татальнай русіфікацыі. Такім чынам, беларускі рух знаходзіўся паміж дзвюмі канкурэнтамі – паланізаванай беларускай шляхтай і польскай шляхтай з Кароны з аднаго боку, расейскай мовай і культурай – з другога. Прафесар са здзіўленнем заўважыў яшчэ адну адметнасць грамадскага развіцця незалежнай Беларусі – рускамоўныя беларусы з'яўля-

юцца носьбітамі беларускай нацыянальнай самасвядомасці. Ён нагадаў пра нацыяналізм ірландцаў, якія размаўляюць на англійскай мове.

Г.Пшэбінда заўважыў што ЎІнстытуце ўсходнеславянскай філалогіі беларусістыка моцна падтрымліваецца. Гэтай праблематыкай займаўся, напрыклад, прафесар-мовазнаўца Лужны. Але універсітэт не мае магчымасцяў праводзіць грунтоўныя даследаванні ўгэтай галіне. Маўляў, Кракаў не мае адпаведнага навуковага патэнцыялу, у сэнсе кадраў (?). Професар падтрымаў люблінскага вучонага Ежы Клачоўскага, што трэба пісаць гісторыю народаў Цэнтральнай і Усходняй Еўропы нанава і адмовіцца ад тэзісу, што гісторыю маюць толькі тыя народы, якія збудавалі ўласную дзяржаву.

Професар Яўген Міранович звярнуў увагу на вельмі сціплыя веды палякаў пра Беларусь і беларусаў. Яны абмяжоўваюцца газетнымі і тэлевізійнымі паведамленнямі. І хоць 70% беларусаў жыве ў гарадах, у польскіх мас-медыях Беларусь падаецца як краіна вёсак і калгасаў. Далей ён падкрэсліў, што Беларусь заўсёды была ласым кавалкам, за валоданне якой змагаліся суседнія дзяржавы. Я.Міранович надзвычай цікава расказаў пра спецыфіку Беласточчыны, дзе Беларусь лепш ведаюць дзякуючы іподзённым контактам, і пра ментальнасць “простага”, сярэднестатыстычнага беларуса. Апошнім выступу ў Яўген Вапа, які адзначыў, што Польшча не выпрацавала мэтанакіраванай палітыкі адносін да Беларусі. Беларусь не з'яўляецца аб'ектам зацікаўленасці суседзіў, нават калі там адбываюцца важкія падзеі, напрыклад, сусветныя спартыўныя спаборніцтвы. Галоўным у ягоным выступе быў аповяд пра намаганні, якія чыняцца ў Беластоку, дзе перакладаюцца на польскую мову творы класікаў і сучасных беларускіх паэтаў і пісьменнікаў.

Гэты красавіцкі дзень завяршыўся вечарам у тэатры “Гратэск”, дзе глядачы ўбачылі трагікамедыю Янкі Купалы “Тутэйшыя” ў выкананні акцёраў Гарадзенскага тэатру лялек. Гэта быў лагічны працяг навуковай дыскусіі, мастацкі аповяд пра Беларусь і беларусаў, асаблівасці іх ментальнасці.

15 красавіка ў перапоўненай зале клуба “Pod Jaszcziurami” адбыўся выступ гарадзенскага барда Віктара Шалкевіча. На наступны дзень беларускі музыкант Алесь Лось распавёў пра старадаўнія беларускія інструменты – дуды, ліру і скрыпку, іх ролю ў беларускай культуры, а гэтаク жа даў урок беларускіх народных танцаў. Вечарам гэтага ж дня ў клубе “Pod Jaszcziurami” адбылася прэзентацыя беларускіх паэтаў маладой генерацыі – рамантычнай паэзіі Наталлі Русецкай, постмадэрнісцкіх вершаў Юры Гуменюка ды стылёва разнародных твораў Юрася Пацюпы. Вечар вёў беларускі драматург Сяргей Кавалёў, які заўважыў, што ў Кракаве адбываецца хутчэй прэзентацыя беларускай культуры Гарадзеншчыны, а не ўсёй Беларусі.

Наталля Юры Гардзееў